

Demokrati
Mikkel Bolt og Dominique Routhier
Antipyrene, Danmark

En afsked med demokratiet

FRIHET? Er at stemme en isoleret individuel handling, der på ingen måde stiller spørgsmålstejn ved statsmagten, men tværtimod bekræfter den?

Af Niels Johan Juhl-Nielsen
nielsjohan@gmail.com

Alle synes umiddelbart at kunne istemme en tilslutning til 'demokrati' som styreform. Hvorfor så overhovedet gøre demokrati til genstand for en systemisk undersøgelse i en bog-antologi?

Demokratiet fungerer som en narresut.

Det vil Mikkel Bolt og Dominique Routhier, som indleder deres antologi med et lille citat af Pierre Desproges: «Børn tror på julemanden, voksne stemmer». Demokratiet fungerer som en narresut, som fastholder os borgere i en illusion om friheden til at tage del i og være en del af et samfund. Forsamlings-, ytrings- og tryk-kefrihed er én ting. Men til diskussion er

kun sjældent 'bagtæppet', dvs. den private ejendomsret og markedet som 'den store dommer'. Til dette – forfatterparrets hovedpointe – bør yderligere medtænkes det omfattende psykologisk voldsapparat: Med reklamerne, varenes indbyggede forældelse og opfordringerne til at stifte lån, som alle dagligt er underlagt (se essayet af Serge Latouche).

Marx, Lefort og Tronti

Med efterfølgende selvstændige bidrag af Karl Marx, Claude Lefort og Mario Tronti bliver læseren i forordet præsenteret for «En afsked med (det faktisk eksisterende) demokrati». Egentlig var det først efter verdenskrigene at de lavere samfundsgrupper blev borgere og indgik som ligeværdige mennesker i nationaldemokratierne. Og i Verdenskrigene havde arbejderne og bønderne vist sig villige til at kæmpe for fædrelandet.

William Morris og John Ruskin kunne ha-

været nævnt i bogen som eksempler på de tidlige socialister der først og fremmest ønskede at leve – etisk – på en anden måde. Men senere blev kampen for demokratiet en revolutionær bevægelse, hvor målet var «ophøjelsen af proletariatet til den herskende klasse». Demokrati blev et brud med den måde samfundet var organiseret på. Det hed sig, at proletariatet skulle tilkæmpe sig demokratiet. Men kampen skulle gøres permanent (Trotskij, Castoriadis), for «uden et radikalt brud med de overleverede ejendomsforhold og klasse modsætninger ville det aldrig blive muligt at skabe et liv kendetegnet ved autonomi og frihed». En reference til Trotskij og Castoriadis kunne her have været nævnt.

Begrænset politisk rum

Det borgerlige demokrati omfatter reelt kun et meget begrænset politisk rum. Her er hverken markedsmekanismen eller den

private ejendomsret til diskussion. For «at stemme er en isoleret individuel handling, der på ingen måde stiller spørgsmålstejn ved statsmagten, men tværtimod bekræfter den». I dag udgør demokratiet den «uoverskuelige horisont for politisk tænkning».

Klassekampen var død
– reformisme og
demokrati smeltede
sammen.

Mange arbejdere og bønder fik det påfaldende bedre materielt efter Anden Verdenskrig. Verden skulle genopbygges og der kunne kastes «lunser» ud til folket fra en bugnende økonomi. «Koloniseringen af hverdagen» (Henri Lefebvre) afspejlede på en og samme tid, hvorledes

Europas DNA

DEMOKRATI: Rémi Brague analyserer på original omend ikke uproblematisk vis sig frem til Europas DNA – hvis Europa skulle have et mindreværd, hvorfor har vi bestandigt på arrogant og brutal vis søgt at indlemme andre, overtage, besejre? Den anden bog, af Mikkel Bolt og Dominique Routhier, præsenterer demokratiske tekster til tiden.

Eksentrisk kultur – en teori om vestens sivilisasjon

Forfatter Rémi Brague
Solum Bokvennen, Oslo

Demokrati

Forfattere Mikkel Bolt og Dominique Routhier
Antipyrene, Danmark

Af Steffen Moestrup
info@steffenmoestrup.dk

Står ikke bare Europa men også dets demokratiske vugge så usikkert, at det snarligt skrider i graven? Dette er ikke som sådan udgangspunktet for de to bøger, der her behandles i en samlende dobbeltanmeldelse.

Men det er vanskeligt ikke at læse samtidens begivenheder ind i værkerne. Det er vanskeligt – under læsningen – ikke at ihukomme det skrantende kontinent og den skrantende styreform. Tanker om Ukraine dukker op. Tanker om den skæbnesvangre europæiske energipolitik dukker op. Tanker om højredrejningen i Ungarn og Østrig. Og ikke mindst tanker om direkte angreb på demokratiet såsom stormløbene på den amerikanske kongres og det brasilianske parlament. Ergo er disse to værker i den grad værker om og til tiden.

Rémi Bragues – eksentriskhed

Lad os starte med Rémi Bragues bog *Eksentrisk kultur – en teori om Vestens sivilisasjon*, der mest af alt er en søgen efter det europæiske. Hvori består det

særligt europæiske og hvordan er Europa egentlig blevet til som kultur og folkeslag? Det er afsættet for værket, som Brague går til med stor iver, nysgerrighed og flott formidlingsevne.

Hvori består det særligt europæiske og hvordan er Europa egentlig blevet til som kultur og folkeslag?

Det er dog sigende, at indholdsfortegnelsen i *Eksentrisk kultur* breder sig over hele fire sider trods det faktum, at bogens samlede længde er knap 300 sider. Det skyldes ergo de bemærkelsesværdigt korte afsnit, som udgør bogens strukturelle anatomi. Det bliver lige lovlig kvikt og lige lovlig abrupt, når Brague skriver. Jeg kan sagtens se hensigten med at få teksten til at glide lettere ned ved at lave så hyppige inddelinger, men desværre får det også teksten til at fremstå unødigt fragmentarisk og grupperet. Jeg er sikker på, at Brague godt kan skrive sammenhængende og flydende, så det er muligvis en redaktør, vi skal anklage for dette besyn-

derlige strukturelle valg.

Nuvel, lad os se på selve indholdet. Vi er vant til at forstå ordet 'eksentrisk' som et ord, der beskriver en afvigelse fra en norm. Det kan være en person, der opfører sig aparte, særegent eller det kunne være en film, hvis stil vi bedømmer som værende besynderlig, måske corny eller flippet. Men ordet har også en anden betydning, og det er den betydning, som Brague plæderer for i sit værk. Her er forståelsen af ordet en angivelse af noget, som ligger udenfor et midtpunkt. Altså noget der har sit centrum udenfor sig selv. Dette er tilfældet med Europa, hvis vi skal abonnere på Bragues analyse.

Græsk, jødisk og romerrigets kultur

Mere specifikt allokerer Brague Europas særegenhed i dets påvirkning fra dels græsk kultur, dels jødisk og – måske ikke mindst – dels romerrigets tid. Den overordnede analytiske pointe er så at Europa qua sin eksentriskhed også lider af et mindreværds kompleks. Igen skal ordet ikke forstås, som vi normalt ville bruge det; som noget negativt – men tværtimod afstedkommer dette mindreværd en åbenhed overfor omverdenen. I anerkendelsen af at vi står på skuldrene af andre i

den etablerede arbejderbevægelse kanaliserede, medierede og afsporede de udsatte samfundsgruppers krav om en anden verden. Klassekampen var død – reformisme og demokrati smeltede sammen. Med etableringen af velfærdssamfundet forsvandt arbejderkulturen og resterne af en international solidaritet.

Den store samfundsmaskine

Hvad nu må læseren spørge?

Som isolerede forbrugere blev arbejderne og middelklassen lette ofre for borgerskabets forskellige manipulationer. Fraværet af reelle alternative politiske strategier har affødt en hel tsunami af individuelt oplevede sociale og psykologiske problemer. Med teknologiens yderligere udvikling, sociale medier og nu kunstig intelligens og dens algoritmer har «selve systemet» fået et

en sådan grad, at hele kontinentets kultur er et resultat af andre kulturer, har vi bestandigt øje for det fremmede og det, der måtte omgive os.

Værket udkom på engelsk i 2009 og på originalsproget fransk tilbage i 1992. Er det så et bedaget, ligefrem et forældet værk? På ingen måde. Måske er det vigtigere end nogensinde at ihukomme den historie, der ligger til grund for kontinentet.

I forordet bliver det på kløgtig vis behandlet, hvordan demokrati først i nyere tid har fået så positive konnotationer.

Bragues analyse er skarp og original, men jeg er ikke sikker på, at jeg køber den i sin helhed. Hvis Europa skulle have et mindreværd drevet af en bevidsthed om hvorfra vi kommer, hvorfor har vi bestandsdigt på arrogant og brutal vis søgt at indlemme andre, overtage, besejre? Det paradoks synes jeg at Brague burde have berørt i sin ellers modne analyse. Der er

MARIËNA NARDI, LIBEX.EU

med andre ord en rigelig hullethed over Bragues argumentation. Måske emmer analysen også af en dybfølt kærlighed til det europæiske. Hvem vil ikke gerne have et centrum udenfor sig selv? Det er – i al fald set med nutidens øjne – en attraktion at bekende sig til et virke, der ikke kredser om sig selv men bestandigt søger inspiration andre steder og bevarer en åbenhed qua dette perifere centrum. På næsten paradoks vis søges Brague således at være for centralt rodfæstet i det Europæiske til at fremkomme med sin ikke-central-fokuserede analyse.

Demokratiske tekster

Alder – eller måske vil et mere præcist ord være modenhed – har også værket *Demokrati*. Det er nemlig fremdeles en samling af historiske tekster, tre styk for at være mere præcis. Her får vi Karl Marx' «Kritiske randbemærkninger» til artiklen «Kongen af Prøjsen og socialreformen. Af en prøjser», Claude Leforts «Spørgsmålet om demokratiet» samt Mario Trontis «Til en kritik af det politiske demokrati».

Ikke mindst får vi så også et velskrevet og velopløst forord i form af teksten essayet «En afsked med (det faktisk eksisterende) demokrati» skrevet af Mikkel Bolt og Dominique Routhier. I forordet bliver det på kløgtig vis behandlet, hvordan demokrati først i nyere tid har fået så positive konnotationer og blevet det, som alle (?) søger at efterstræbe.

Den svingende vurdering af demokratiet styrker og svagheder er en vigtig reminder i vores tid og en understregning af at demokrati ikke er defineret ens overalt og til alle tider. Tag eksempelvis Leforts skriv. Demokratiopfattelsen er her rodfæstet i et modspil til alt, der måtte være totalitært. Demokrati er opposition og modstand mod enhver form for undertrykkelse. Således er demokratiet kendetegnet ved «en radikal åbenhed», som det formuleres i forordet.

Hos Tronti finder vi et andet fokus. Her er 'homo oeconomicus' og the 'homo democraticus' uadskillelige størrelser. Demokratiet sammenbinder frihed og dominans. Vi går rundt og siger «den frie verden», når vi taler om demo-

kratier og med Trontis tanker skyldes det udelukkende, at der iboende i demokratiet er en søgen efter dominans – nogle vil bestemme over andre. Nogle vil have magten. Ergo bliver der noget at søge frihed for eller frihed efter. Men friheden og dominansen er måske mest af alt et resultat af kapitalismen, som nærmest er synonym med demokrati hos Tronti.

Den altafgørende styrke ved Bolt og Routhiers værk er spændet af tekster, der går i dialog eller skænderi med hverandre. Det giver en hel anden nuancerighed end tilfældet er hos Brague.

Se også anmeldelse under.

Iboende i demokratiet er en søgen efter dominans – nogle vil bestemme over andre.

De to værker – Europabogen og demokratibogen – udgør dog til sammen et nyttigt samtalepar, der i fællesskab gør os ikke blot klogere på kontinentet men på den styreform, der synes uløseligt forbundet med vårt sted.

Visioner om en alternativ livsførelse

FÆLLESSKAB: Behovet for at dæmme op for frygten for en usikker fremtid er i dag stor. Racisme, fremmedhad, vold og autoritarisme vokser over hele verden. Vi præsenterer her nogle alternativer til dette.

Af Niels Johan Juhl-Nielsen
nielsjohan@gmail.com

Forskellige typer af nye fællesskaber etableres i disse år – i en tid, hvor civilisationen har en sjette masseuddøen som bagtæppe. Fællesskaber, som ofte udvikles med en eller anden form for

involvering af kommunen. Erfaringer fra initiativer med forskellige typer af organisatoriske fællesskaber er samlet i Fearless Cities – i netværk i en slags mosaik med forskellige typer partnere.

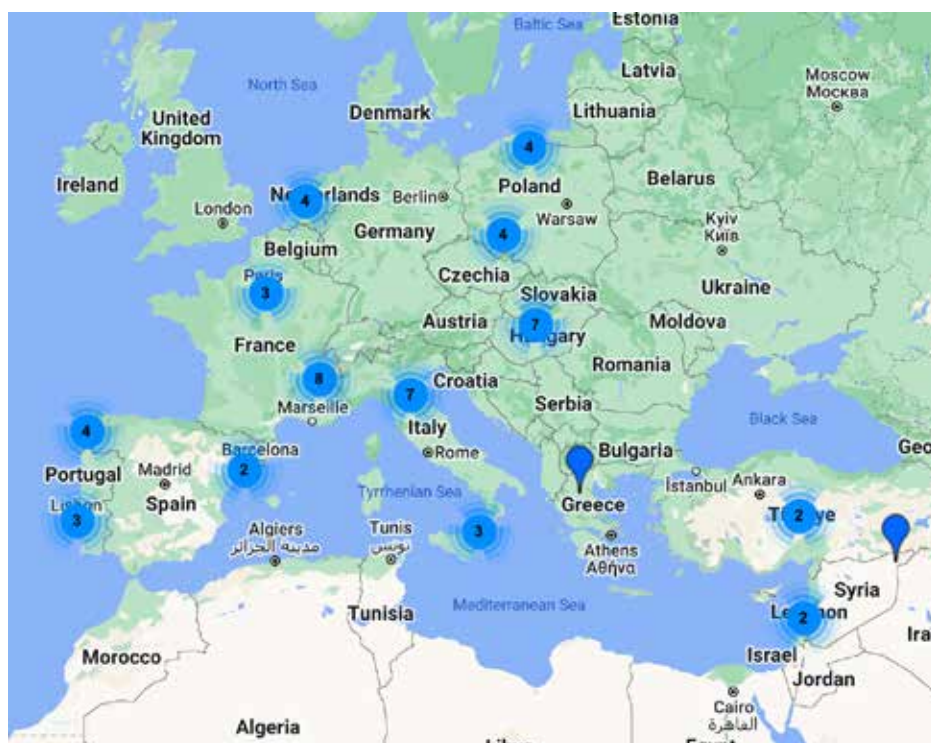
Den første Fearless Cities-begivenhed blev arrangeret af Barcelona En Comú i 2017 og samlede mere end 100 kommunale organisationer fra alle kontinenter (se NY TID, forår 2021).

Fearless Cities

Fearless Cities er en global bevægelse, der består af aktivister, organisationer og borgmestere. Her arbejdes (1) for at radikaliserer demokratiet, (2) for at feminisere politik og (3) drive overgangen hen mod en økonomi, der tager vare på mennesker og miljø.

Behovet for at dæmme op for frygten for en usikker fremtid er i dag stor. For frygten har trængt sig ind i mange dele af samfundet. Hvad venter der f.eks. vore børn i deres liv? Det modsvar som systemet tilbyder, viser sig i stigende grad at være individualistiske løsninger, baseret på mistillid og frygt for 'den anden', hvorved frygten forstærkes. Racisme, fremmedhad, vold og autoritarisme vokser over hele verden.

I en invitation i efteråret 2022 til endnu en Fearless Cities-begivenhed (i Rosario, Argentina) hedder det: «Fearless Cities er på én og samme gang en strategi for fremtiden og for nutiden. En måde at søge mod en horisont, hvortil det er værd at gå, mens vi her og nu materialiserer det samfund, vi

ønsker. [...] Det handler om at genopfinde demokratiet derfra hvor demokratiet blev født, nemlig fra byen. Det er fra det nære, at det virkelige og det konkrete findes og skal udvikles – hvorfra vi skal bygge en ny politisk kultur, en ny måde at gøre tingene på, en ny måde at organisere os på». (se www.fearlesscities.com/)

I Rosario blev ved tre dages aktiviteter introduceret 25 temaer, som forbinder hverdagslivet med rummet for borgernes deltagelse i udformning af samfundet, lokalt og globalt: Hvordan ser kommunalistiske platforme ud i kommuner, byer og landdistrikter – ud fra hvilke principper og erfaringer? Hvordan udvikler man værktøjer og rum for samarbejde i et geografisk område? Hvordan bygger man en netværksplatform? Intentionerne bag Fearless Cities virke er grundlæggende, at man ikke giver op, men opfinder nye veje. Trods alt.

Intentional Communities

Søger Fearless Cities og netværkets pionerer indflydelse på samfundsudviklingen ved pres på kommunale og regionale myndigheder, så forholder det sig anderledes hos Intentional Communities. Her lever medlemsorganisationerne i mere uafhængige relationer til myndighederne.

I sommeren 2022 gjorde et forskernetværk – International Communal Studies Association (ICSA) – ved en konference status over forskningsaktiviteter i Intentional Communities.

(ICSA understøtter de lokale organisationer i minisamfund ved alene at studere de forskellige typer af lokalsamfund og deres eventuelle fællestræk. Hvad kan communities, der arbejder og fungerer på forskellige værdigrundlag, lære af hinanden? I en mangfoldighed af forskellige communities kan man finde sammen med ligesindede og således lægge sig i læ

for at undgå indflydelse fra mainstream-kulturens «larm». Som paraplyorganisation har Intentional Communities ingen intentioner om politisk at udvikle eksempelvis «den gode by» eller «den gode landsby». Se www.ic.org/

Det har derimod eksempelvis en af medlemsorganisationerne i Intentional Communities, pionererne i Global Ecovillage Network. Se: www.ecovillage.org. På alle kontinenter understøtter netværket og inspirerer til en alternativ, bæredygtig og resilient livsførelse.

Det er en stor interesse for at få etableret egen energiforsyning (vindmøller, solenergi mv.).

Naturligvis er også medlemsorganisationerne under Intentional Communities underlagt usikkerheden i det internationale samfund. Forsyningssikkerhed har således på det seneste vist sig særdeles udtalt på energiområdet. Derfor har det medført en stor interesse for at få etableret egen energiforsyning (vindmøller, solenergi mv.) og der indgås aftaler med lokale gårdmænd og gartnerier, hvis der da ikke etableres egen selvforsyning og således udvikles større resiliens over for uforudsete hændelser. Alliancer med kommuner og institutioner kommer også på tale, når der skal etableres lokale energifællesskaber.

Interessen for at blive del af sammenhængende community-løsninger er i Danmark blevet så stor, at «developere» og entreprenører nu tilbyder direkte indflytning i nye typer færdigopførte bofællesskaber – ofte med aktiv medvirken fra kommunens side.

Se: www.baerebo.org og www.eco-village.dk.

Et konkret eksempel herpå er Karise Permatopia (NY TID somme 2022).

Intentionelle communities, specificeret

Bofællesskaber: Den hurtigst voksende type intentionelt fællesskab. Modellen stammer oprindeligt fra Danmark, hvor beboerne har deres egne boliger med mange fælles services og faciliteter.

Økolandsby: Med fokus på bæredygtighed på tværs af sociale, kulturelle, økonomiske og økologiske dimensioner af livet.

Boligforening (andelsforening): Medlemmer bor i boliger, de ejer og styrer selv, ofte studentergrupper.

Fællesbolig: Ubeslægtede mennesker deler bolig til deres gensidige fordel, også kaldet «co-living».

Spirituel/religiøs: Fællesskaber organiseret omkring delte åndelige eller religiøse overbevisninger.

Tiny house village: Intentionelle fællesskaber bestående af et flertal af små huse eller små hjem.

Seniorfællesskab: Intentionelle fællesskaber med 55+ eller andre aldersbegrænsninger for medlemskab.

'Kommune': Indkomstdelingsfællesskaber med arbejde, der kræves af medlemmerne. Udgør omkring 10 % af alle bevidste fællesskaber.

Traditionel/indfødte: Samfund med lange historier om intentionelle og fælles måder at leve på.

Transition Town: Græsrods community-projekter i eksisterende kommuner, der har til formål at øge selvforsyning og bæredygtighed.

Og yderligere...: aktivistkollektiver, kibbutzer, kunstnersamfund, Camphill-samfund, agrihoods, retrætecentre, ashrams, community land trusts, permakulturfarme!

(Se Foundation for Intentional Communities)

Beslægtede netværk med visioner om en alternativ livsførelse findes i de verdensomspændende organisationer RIPESS, www.ripest.org/ og i COOP International, www.ica.coop/

Inden for anti-globaliseringsbevægelsen – «En Anden Verden Er Mulig» – med World Social Forum som samlende netværk (wikipedia.org/wiki/World_Social_Forum) henvises ofte til initiativerne i Chikukwa, Via Campesina, Zapatista, Rojava. Initiativerne her udgør mere sammenhængende politiske platforme – helt uden for OECD-tankeuniverset.